

HET RIVIERENGEBIED IN DE HERFST VAN 1993

Emma van den Dool, Achter Clarenburg 2, 3511 JJ, Utrecht

In 1993 the foray of the Dutch Mycological Society was organized in the centre of the Netherlands. An enumeration and short descriptions of the most interesting fungi are given. Four species are new to the Dutch checklist: *Ceratobasidium pseudocornigerum*, *Hypochnicium polonense*, *Mycena silvae-nigrae* and *Galerina subochracea*.

In 1993 waren de meesten van ons nog maar slecht op de hoogte van de topografie van het rivierengebied. Het gebied van de werkweek 1993 viel dan ook in drie provincies. Nu, na de watersnood van 1995 is de gebiedsbekendheid zeer vergroot en zijn de Bommeler-, de Tieler- en de Culemborgerwaard een begrip geworden.

Tijdens de werkweek zijn 65 terreinen bezocht in het land van Maas en Waal, de Bommelerwaard, de Alblasserwaard, de Tielerwaard, de Culemborgerwaard, Vijfherenlanden en het land van Heusden en Altena. De terreinen zijn eigendom van het Zuidhollands Landschap, het Gelders Landschap, het Noordbrabants landschap, Staatsbosbeheer, baronnen, kasteelheren en andere particulieren. Veel terreinen betroffen eendenkooien, kades, grienden en elzen- en populierenbossen, wegbermen met Populieren en kleibossen.

We hadden ons onderdak in de Vijfherenlanden in het "Veldstudiecentrum Hei en Boeicop" van Geert van Griethuyzen aan de Hei- en Boeicopseweg in Hei- en Boeicop. Daar werden we tegen een zeer schappelijke prijs volledig verzorgd. De werkruimte was zowel erg mooi als zeer praktisch en gezellig en voldeed dan ook zeer goed. De slaapgelegenheid was deels wat koud. Maar het vroor dan ook al...

Wat soortenrijkdom betreft vielen de excursies wat tegen wat alles te maken had met een vrij droge periode voorafgaand aan en stevige nachtvorsten tijdens de werkweek. Het gebied had een maand ervoor ongetwijfeld veel meer opgeleverd, maar toch hadden we steeds genoeg te doen. Leuke soorten vonden we in ieder geval genoeg. Voor veel typische kleibosfungi kwamen we te laat. Hiaten waren er in dat opzicht vooral op het gebied van de *Russula*'s, *Gordijnzwammen* en *Boleten*. Zo werd *Russula pseudointegra*, de *Kleibosrussula*, slechts eenmaal aangetroffen. Voor de meeste typische kleibosmycorrhizasoorten was de herfst dan ook al te ver gevorderd. Ik kan me voorstellen dat dit verslag mede daarom niet alleen als een terugblik op de excursies gelezen wordt, maar ook kan dienen als aanwijzing voor kansrijke toekomstige excursiegebieden.

Overigens zijn er toch nog 4 soorten nieuw voor Nederland gevonden! Het zijn twee *Aphylophorales*: *Ceratobasidium pseudocornigerum* (Gameren, eendenkooi Achterbroek, SBB-terrein), *Hypochnicium polonense* (Heusden, Hooibroeken, SBB-terrein) en twee *Agaricales*: een chloor-achtig ruikende *Mycena*: *Mycena silvae-nigrae* (Culemborg, De Regulieren, SGL-terrein) en *Galerina subochracea* (Hei- en Boeicop, Bolgerijen en Autena, SZL-terrein).

Tijdens de werkweek werd ook een zeer rijke groeiplaats van de Gele helmblom, *Pseudofumaria lutea*, aangetroffen op de muren van kasteel Heukelum, en een groeiplaats van *Ricciocarpus natans*, een vrij zeldzaam drijvend levermos dat we aantreffen in het Pompveld te Andelst.

Kades

In de Vijfherenlanden en de Alblasserwaard komen nogal wat eeuwenoude houtkades voor. Vaak wel bewandelbaar tussen de breeduitstoelende elze- en essestobben en de dikke knotwilgen door. We hebben er genoten van de oerhollandse landschapstafereeltjes die we op onze tochten tegen kwamen.

Noordelose kade, Goudriaanse kade. De Noordelose kade en Goudriaanse kade (SBB) waren vooral begroeid met Els en Populier. Er werden op één excursie ruim 100 soorten aangetroffen waaronder *Lachnella villosa*, *Unguicularia cirrhata*, *Cortinarius alnetorum*, *Hyphoderma orphanellum*, *Lactarius lacunarum*, *Naucoria striatula*, *Ripartites helomorphus*, *Xenasma filicinum*. En bovendien *Pterula gracilis* en *Marasmius limosus*, beide op rietstengels.

Houtkade Achthoven/Lakerveld. Uiteraard veel elzen- en wilgenbegeleiders zoals *Lactarius omphaliformis* en *Pluteus salicinus*. En hier *Mycena belliae* op riet.

Dijken

De dijk bij de Boezem van Brakel schept verwachtingen met *Camarophyllus niveus*, *Clavulinopsis laeticolor*, *Hygrocybe psittacina* en *Dermoloma josserandii*!

Wegbermen

Geregeld kwamen we in het vette riviereengebied schrale bermen tegen. Om er een aantal te noemen: van Est naar Meteren, van Almkerk naar Zaltbommel, ten zuidoosten van Noordeloos, de Tiendweg bij Ameide, de weg van Aalst naar Nederhemert, ten noorden van Tricht, de berm Meerkerk-Vianen.

Veel bermen zijn beplant met bomen, meestal Populieren. De typische populieren-symbionten van de klei werden dan ook regelmatig gemeld: *Lactarius controversus* van 10 wegbermen en *Tricholoma populinum* van 8. Ook *Tricholoma sculpturatum* werd regelmatig in wegbermen aangetroffen. In een enkele berm met Eik werden prompt de *Russula*'s *Russula pseudointegra* en *R. decipiens* en *Collybia fusipes* aangetroffen.

Kleibossen

Hoewel bosarm liggen er in het riviereengebied her en der verspreid nogal wat kleibossen. Ze zijn haast altijd particulier.

Kasteelbos Buren. Een kleibos met erg veel paden en hondepoep. Soortenarm, maar toch vonden we er *Inocybe tenebrosa* en *Hebeloma latifolium*.

Loofbos aan de Zeedijk. Het loofbos, vnl. essenbos, aan de Zeedijk bij Beesd leverde een aantal typische kleisoorten op zoals *Entoloma scabiosum*, *Clitocybe lignatilis* en *Polyporus tuberaster*. Verder nog *Mycena pearsoniana*, een op *M. pura* lijkende *Mycena* met iets aflopende plaatjes.

Kasteelbos Soelen. Het Kasteelbos Soelen was als bos al heel aardig, maar bovendien werd er een bijzonder rijke laan ontdekt. Soorten als *Flammulaster speireoides*, *Hygrocybe quieta*, *Hygrotrama atropuncta*, *Hygrotrama foetens* kennen maar enkele

andere groeiplaatsen in Nederland. Velen van ons hadden nog nooit een *Hygrotrama* gezien, kleine grijze paddestoeltjes met opvallende zwarte schubjes op de steel. En de volgende vonden spreken ook voor zich, de meeste zijn tamelijk specifiek voor kleibossen: *Entoloma araneosum*, *Clavulinopsis helveola*, *Hygrocybe psittacina*, *Inocybe terrifera*, *Inocybe virgata*, *Trichoglossum hirsutum*.

Neerijnen. Dit mycologisch zo bekende kleibos was duidelijk over z'n top heen, de excursie leverde in de werkweek slechts 65 soorten op. De meeste soorten werden aangetroffen in de beukenlanen, zoals *Coprinus laanii*, een melig bestoven inktzwam die typisch lijkt voor vrij verse zaagsnedes op Beuk. Verder *Helvella latispora*, *Crepidotus epibryus*, *Cystolepiota hetieri*, *Tricholoma scalpturatum* en *T. sulphureum*.

Landgoed Brakel in de Bommelerwaard. Een oud loofbos op klei. De meeste soorten werden aangetroffen in de beukenlanen. Het essenbos zelf leverde weinig soorten op. De wat leukere soorten zijn bijna allemaal typische kleibossoorten: *Agaricus haemorrhoidarius*, *Cortinarius cedriolens*, *Cortinarius saniosus*, *Hebeloma sinapizans*, *Lactarius zonarius*, *Otidea leporina*, *Tricholoma lascivum*, *Inocybe asterospora*, *Inocybe hirtella*, *Inocybe leptocystis*, *Lactarius evosmus*, *Lactarius ichoratus* en *Mycena pearsoniana*.

Kasteelbos Heukelum. Dit kasteelbos heeft zeker meer te bieden dan de 47 soorten die wij er nu aantreffen. We troffen er onder andere *Macrocystidia cucumis*, *Lactarius ichoratus*, *Agaricus variegans*, *Inocybe cinnamomea*, *Inocybe pusio*, *Mycena hiemalis* en *Perenniporia fraxinea* aan.

Landgoed Noordenhoek te Deil. Hier vonden we 78 soorten waaronder *Lepiota brunneoincarnata*, *Macrocystidia cucumis*, *Scytinostroma hemidichophyticum*, *Cystolepiota hetieri*, *Aurantioporus fissilis* en *Coprinus bellulus*.

Lingebos bij Gorinchem. Een succesvolle excursie. Er werden in dit loofbos een kleine 100 soorten aangetroffen waaronder *Lachnella villosa*, *Cortinarius cedriolens*, *Cortinarius fusisporus*, *Cortinarius trivialis*, *Entoloma scabiosum*, *Leccinum aurantiacum*, *Leccinum duriusculum*, *Pluteus phlebophorus*, *Psathyrella cortinarioides*, *Psathyrella pygmaea*, *Sepultaria tenuis* en *Lepiota subincarnata*. Spectaculair was het voorkomen van *Volvariella surrecta* op Nevelzwam.

Grienden, populierenbossen, eendenkooien, struwelen en broekbossen

Veel excursies gingen naar terreinen waar bovengenoemde zaken gecombineerd voorkwamen. Fort Asperen, Fort Everdingen, de bosjes langs de Diefdijk, Polder Achthoven/Lakerveld, Over Heicop, Over Boeicop, de Hooibroeken bij Heusden, de Bommelerwaard, de Moerputten bij Den Bosch, de Tichelgaten bij Buren, het Pompeveld bij Andelst, Bolgerijen en Autena, Schaayk, het Schoonrewoerdse wiel, De Regulieren, Lingeoovers, De Schaapskooi, het Beesdseveld, om er maar een aantal te noemen. Hieronder worden de excursies behandeld die het meeste opleverden.

De Regulieren bij Culemborg. Veel soorten werden hier aangetroffen in het elzen/populierenbos en de grienden o.a. *Entoloma politum* f. *pernitrosum*, *Entoloma scabiosum*, *Panus tigrinus*, *Phlebia subochracea*, *Pholiota connissans*, *Cortinarius alnetorum* en *Dermocybe uliginosa*. En een nieuwe vondst voor Nederland, welke mogelijk veel vaker in Nederland gevonden is en opgeborgen onder de naam van een andere naar chloor ruikende *Mycena*: *M. sylvae-nigrae*.

Het Pompveld bij Andelst. Een soortenrijke excursie maar met weinig echte bijzonderheden. Te noemen vallen *Trametes trogii* en *Tyromyces lacteus*.

Schaayk: griend en elzenbos. De excursie met de vele *Mycena*'s: *Mycena abramsii*, *M. acicula*, *M. adscendens*, *M. aetites*, *M. avenacea*, *M. bulbosa*, *M. galericulata*, *M. galopoda*, *M. meliigena*, *M. oortiana*, *M. pura*, *M. speirea* en *M. vitilis*.

Verder veel elzenbegeleiders: *Lactarius lilacinus*, *Lactarius omphaliformis*, *Marasmius limosus*, *Russula pumila*, *Delicatula integrella*, *Trametes suaveolens*, *Cortinarius helvelloides*, *Dermocybe uliginosa*, *Pholiota alnicola* en *Psathyrella olympiana*.

Tichelgaten Buren. Een terrein waar zowel klei als zand gewonnen is. De kwaliteit ervan viel destijds tegen, reden waarom de natuur hier z'n gang kon gaan. Het terrein bestaat uit schraal grasland op klei, kruipwilgstruweel en broekbos en is o.a. bekend om de massale begroeiing met Moeraswespenorchis. Opvallend was de achteruitgang van deze soort ten gevolge van de toename van de Zwarte els. Ook werd verdroging door de beheerder als mogelijke oorzaak genoemd.

Wij troffen er typische wilgen- en elzenbegeleiders aan zoals *Tricholoma cingulatum*, *Hebeloma collariatum* (een *H. mesophaeum*-achtige maar met veel grotere sporen), *Inocybe alnea*, *Cortinarius alnetorum*, *Cortinarius cedriolens*, *Russula subrubens* en *Mycenella salicina*. Maar ook een aantal zeldzaamheden zoals *Inocybe decipiens*, *Inocybe subporospora* en *Psathyrella pannucoides*, een soort met veel velum op de hoed, groeiend in bundels, die waarschijnlijk zeer typisch is voor wilgenbossen. En verder *Psathyrella clivensis*, *Crepidotus lundellii*, *Marasmius torquescens*, *Galerina clavus* en *Cortinarius cucumisporus*. Het grasland leverde twee wasplaten op, *Camarophyllus niveus* en *Hygrocybe conica*, alsmede *Clavaria vermicularis*, *Clavariadelphus junceus* en *Clavulinopsis laeticolor*.

Bolgerijen en Autena. Terrein met grienden, populierenbos en schrale graslanden. Vrij veel *Hemimycena candida* en verder *Lactarius pyrogalus* en *circellatus*, *Lactarius controversus*, en *serifluus*, *Calocybe carnea*, *Clitocybe truncicola* op vlier, *Coprinus pellucidus*, *Cortinarius delibutus* en *Marasmius bulliardii*.

Schaapskooi. Hier werd *Phanerochaete raduloides* gevonden, een soort die tijdens de werkweek van 1992 voor 't eerst in Nederland aangetroffen werd. Verder vermeldenswaard *Pholiota destruens*, *Psathyrella pygmaea* en *Trametes trogii*, een *Trametes* die veel weg heeft van een harige dikke Roodporiehoutzwam.

Eendenkooi Beesdseveld. Te melden valt *Dermocybe uliginosa*, *Simocybe sumptuosa* en *Crepidotus lundellii*.

Polder Scharperswijk in Hei- en Boeicop. Terrein met grienden, loofbos en grasland met o.a. *Mycena niveipes*, *Melanotus phillipsii*, *Peniophora lycii*.

Eendenkooi Het Broek bij Waardenburg. Hier werd op de bast van een wilg *Galerina triscopa* gevonden. De eendenkooi en bossen eromheen bleken tamelijk soortenrijk. O.a. *Hebeloma sinapizans*, *Mycena polyadelpha*, *Mycena polygramma*, *Marasmius recubans*, *Entoloma scabiosum*, *Ripartites tricholoma* en nogal wat *Daldinia concentrica* op essen.

De Moerputten bij Den Bosch. Het elzenbroekbos en blauwgrasland hier leverde een soortenrijke excursie op met o.a. *Dermocybe saligna*, *Dermocybe uliginosa*, *Cortinarius helvelloides*, *Cortinarius bibulus*, *Entoloma bisporigerum*, *Mycena abramsii*, en weer *Trametes trogii*. En in de wegberm *Marasmius scorodonius*.

De Hooibroeken bij Heusden. De populierenbossen, wilgenbroekbos en grienden bleken eveneens een soortenrijk gebied. Wat soorten daaruit: *Phellinus igniarius*, *Pholiota destruens*, *Simocybe sumptuosa*, *Trametes pubescens*, *Trametes suaveolens*, *Conocybe sordida*, *Cortinarius alnetorum*, *Cortinarius bibulus*, *Cortinarius helvelloides*, *Entoloma euchroum*, *Galerina heimansii*, *Peniophora lycii*, *Pluteus nanus*, *Pluteus umbrosus* en *Russula pumila*.

Boomgaarden

Het rivierengebied is het gebied van de boomgaarden. Het is waarschijnlijk te wijten aan het niet apart opnemen van boomgaarden in het excursieprogramma dat de Appel-boomkaaszam *Aurantioporus fissilis* slechts twee maal gevonden is.

Rieten daken

De vondst van de week op spectaculair terrein was een rieten dak massaal begroeid met *Mycena oortiana*.

Aparte vermeldingen

Een aantal soorten die opvallend veel aangetroffen werden verdient een aparte vermelding: *Hemimycena candida* werd in bijna de helft van alle terreinen, n.l. 26 keer, aangetroffen! *Tricholoma scalpturatum* 20 x, *Cortinarius alnetorum* 9 x, *Mycena hiemalis* 8 x, *Entoloma icterinum* 7 x, *Mycena abramsii* 6 x, *Entoloma scabiosum* 5 x, *Peniophora lycii* 5 x en *Trametes trogii* 4 x.

Een volledige uitdraai van waargenomen soorten per terrein is op te vragen bij Bernhard de Vries, Biologisch Station te Wijster. In totaal zijn er 668 soorten gevonden, een resultaat waar we zeker tevreden over kunnen zijn, en waarmee deze week een aardige bijdrage heeft geleverd aan de paddestoelenkartering van Nederland. Toch vallen er nog veel meer soorten in dit gebied te ontdekken, dus stap er af en toe eens uit of af als je op doorreis bent!

Met dank aan alle vriendelijke beheerders die ons rondleidden in hun terreinen en de chauffeurs voor de vele afgelegde kilometers om alle 65 terreinen te kunnen bezoeken.
